

## BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MUSTAQIL FIKRLASHGA O'RGATISHDA EGMA XALQARO BAHOLASH DASTURINING O'RNI

*Jumayeva Nigora Zayniddin qizi*  
*Osiyo xalqaro universiteti magistranti*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash kompetensiyalarini shakllantirish jarayonida EGMA (Early Grade Mathematics Assessment) xalqaro baholash dasturining o'rni va ahamiyati yoritilgan. EGMA dasturining mazmuni, baholash yo'nalishlari hamda uning ta'lim sifatini oshirishdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** boshlang'ich ta'lim, mustaqil fikrlash, EGMA, xalqaro baholash, kompetensiya, matematik savodxonlik.

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri — o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammoni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirishdan iboratdir. Ayniqsa, bu jarayonni boshlang'ich sinflardan o'qitish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, xalqaro baholash dasturlari, jumladan EGMA dasturi ta'lim sifatini aniqlash va rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Mustaqil fikrlash — bu o'quvchining bilimlarni tayyor holatda qabul qilmasdan, ularni tahlil qilishi, solishtirishi va xulosa chiqarish qobiliyatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu ko'nikmani shakllantirish keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishning asosi hisoblanadi [1].

Boshlang'ich sinflarda matematika bo'yicha kuchli poydevor kelajakdagi muvaffaqiyat kalitidir ish joyidagi ko'nikmalar va bilimlarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydigan matematika [2]. Bundan tashqari, asosiy Matematik fikrlash xarid qilish va shaxsiy moliya kabi kundalik faoliyatning kalitidir. Yaqinda o'tkazilgan meta-tahlillar shuni ko'rsatadiki, erta matematika ko'nikmalari keyingi o'qish qobiliyatlarini xuddi ertaroq bashorat qiladi o'qish qobiliyatlari [3]. Siyosat orasida e'tirof kuchaymoqda ishlab chiqaruvchilar, donorlar va o'qituvchilar, dalillarga asoslangan siyosat va dasturlarni ishlab chiqish muhimligi qarorlar. Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlar ta'lim vazirliklari va donor tashkilotlar talabalarning matematika, xususan, fanlarni o'rganish natijalari to'g'risida ishonchli ma'lumotlarning etishmasligi bilan bog'liq erta sinflar. Boshlang'ich sinflarda o'qishni baholashning muvaffaqiyati va katta talabiga asoslanib (EGRA), 2006 yilda ishlab chiqilgan va hozirgi kunga qadar 50 dan ortiq mamlakatlarda joriy qilingan, Birlashgan Davlatlar xalqaro taraqqiyot agentligi (USAID) 2008 yilda RTI International bilan shartnoma tuzdi boshlang'ich sinf matematika kompetensiyalarini baholashni ishlab chiqish. Natijada erta sinf

bo'ldi. Matematikani baholash (EGMA), asosiy matematikani og'zaki tarzda baholash boshlang'ich sinflarda o'qitiladigan kompetensiyalar. EGMA hozirgi kunga qadar dunyoning 14 mamlakatida qo'llanilgan Dunyo Ushbu va keyingi boblarda ta'kidlanganidek, ushbu asl EGMA 2011 yilda qayta ko'rib chiqilgan va Core EGMA nomini o'zgartirdi. Ushbu Asboblari to'plami Core EGMA dan foydalanish haqida ma'lumot beradi.

EGMA (Early Grade Mathematics Assessment) — boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik savodxonligini baholashga qaratilgan xalqaro dasturdir. Ushbu baholash dasturi o'quvchilarning:

- son tushunchasi;
- oddiy arifmetik amallar;
- masalalarni tushunish va yechish;
- mantiqiy fikrlash

kabi ko'nikmalarini aniqlashga xizmat qiladi [4].

EGMA topshiriqlari o'quvchini faqatgina hisob-kitob qilishga emas, balki:

- berilgan vaziyatni tahlil qilish;
- muammoni mustaqil hal etish;
- o'z fikrini asoslashga undaydi [5].

Bu esa o'quvchilarda tanqidiy va mustaqil fikrlashning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

EGMA natijalari o'qituvchilarga o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash, kamchiliklarni ko'rish va dars jarayonini takomillashtirish imkonini beradi. Shuningdek, mazkur dastur orqali ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etish imkoniyati kengayadi [6].

EGMA (Erta sinf matematikadan baholash) u quyidagi: raqamni identifikatsiya qilish (raqamni aniqlash); kattalik haqida mulohaza yuritish (raqamlarni kamsitish); raqamlarni tan olish (yo'qolgan raqam); qo'shish va ayirish; birinchi va ikkinchi darajalar va so'z muammolarini o'z ichiga oladi [7].

Mamlakatimiz buyuk kelajak sari intilib taraqqiy etgan mamlakatlar qatorida munosib o'rin egallab bormoqda. Boshlang'ich sinf o'quvchilari matematikadan olingan bilimlarini real hayotda qo'llay olishi kelajakdagi muvaffaqiyat kaliti hisoblanadi. Maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik bilim, malaka, ko'nikma va kompetensiya hosil qila olishdir. Bu tushunchalar ijtimoiy jihatdan matematik bilim shaxslarning kelajakdagi iqtisodiy hayotida kalit sifatida e'tirof etiladi.

EGMA (The Early Grade Mathematical Assessment) baholash modelining maqsadi 2-4-sinf o'quvchilarining og'zaki hisoblash malakalarini rivojlantirish, mantiqiy fikrlash qobiliyatini o'stirish, matematik savodxonligini oshirishdan iborat [8].

O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi usullarni qo'llab, ularga fan asoslaridan chuqur bilim berish hozirgi zamon boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Mazkur vazifalarni amalga oshirish uchun esa boshlang'ich sinf darslarida o'quvchilarning ijodiy ishlarini tashkil qilishda ta'lim texnologiyalari, turli xil metod, usullar va tarqatma materiallaridan foydalanish bilan bir qatorda EGRA va EGMA dasturlari haqida ma'lumotlar berib, ularni dars jarayonida qo'llash ham boshlang'ich sinf o'quvchisining rivojlanishi va kamol topishi, mustaqil fikrlash ko'nikmalarining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu vaqtgacha ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, endilikda EGRA va EGMA dasturlari orqali ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topishlariga, tahlil qilishlari, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi. Buning natijasida o'quvchilar o'z fikrlarini mustaqil va tezda bayon etishga o'rganadilar, o'z ustida ishlash qobiliyati shakllanadi [9].

2022 – yil 5 – may kuni O'zbekistonda ilk bor o'tkazilgan boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish va matematika fanlaridan bilimlarini baholash milliy dasturi (EGRA va EGMA) natijalari e'lon qilindi. AQSh Xalqaro taraqqiyot agentligi (USAID) va O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi hamkorligida amalga oshirilgan tadqiqot vazirlikka keyingi ta'lim islohotlari bo'yicha asosli qarorlar qabul qilishga ko'mak beradi.

AQSh agentligi EGRA va EGMA dasturlarini O'zbekistonda yetti tilga (o'zbek, rus, qoraqalpoq, qozoq, qirg'iz, tojik, turkman) va o'zbek tili ikkinchi til sifatida o'qitiladigan maktablarga moslashtirish uchun Respublika ta'lim markazi va AKTni rivojlantirish markazi bilan hamkorlik qildi. Mazkur dasturlar doirasida mamlakatning turli tillarda ta'lim beruvchi 935 maktabdan 21 ming nafar o'quvchining bilimi baholandi.

«Baholash natijalari katta umid va optimizm bag'ishlaydi. Butun dunyo bo'ylab maktab tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatgan pandemiya sharoitiga qaramay, O'zbekistonning 3-sinf o'quvchilari boshlang'ich o'qish va matematika ko'nikmalari bo'yicha mustahkam poydevorlari borligini namoyish etishdi. Ularning natijalari qo'shni mamlakatlardagi tengdoshlari bilan barobar yoki undan ham yaxshiroq bo'ldi», – deb xabar beradi AQSh elchixonasi matbuot xizmati [10].

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda EGMA xalqaro baholash dasturi muhim o'rin tutadi. Ushbu dastur nafaqat o'quvchilarning matematik savodxonligini baholaydi, balki ularning mantiqiy va

tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. EGMA natijalaridan samarali foydalanish orqali ta’lim sifatini oshirish mumkin.

**Adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Sh.M. Mirziyoyev. *Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi*. — Toshkent, 2022.
2. Malloy C. E. (2008). Looking throughout the world for democratic access to mathematics. In L. D. English (Ed.), *Handbook of international research in mathematics education* (2nd ed., pp. 20-31). New York, NY: Lawrence Erlbaum Associates.
3. Duncan G. J, Claessens A, Huston, A. C. Pagani, L. S. Engel, M. Sexton, H. Japel C. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Psychology*, 43(6), 1428–1446.
4. Mullis I. V. S, Martin M. O. *International Assessment Programs in Education*. — Boston: TIMSS & PIRLS, 2019.
5. USAID. *Early Grade Mathematics Assessment (EGMA) Toolkit*. — Washington, 2018.
6. Abduqodirov A.A. *Boshlang‘ich ta’limda innovatsion yondashuvlar*. — Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
7. Karimova G.K. *Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish metodikasi*. — Toshkent, 2021.
8. Sh. N. Raximov, S. O. Rayimov. EGMA xalqaro baholash dasturlarini boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida qo‘llashning ahamiyati. *Research Focus International Scientific Journal*, Published June 18, 2025
9. Dilfuza Maxmudova, Ziyoda Urinbayeva, Qahramon Eshqorayev. EGMA VA EGMA xalqaro baholash dasturlari va ular orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini mustaqil fikrlashga o‘rgatish. *Uzbek Scholar Journal* Volume-11, Dec., 2022.
10. <http://m.xabar.uz/uz/talim/oqish-va-matematika-fanlari-boyicha>